

tworzeniu nowych ram prawnych ochrony różnorodnego i wielokulturowego europejskiego dziedzictwa kultury. W świetle przyjętej w 2003 roku konwencji o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego⁸ ciekawie przedstawia się ochrona zabytków w prawie białoruskim, zaprezentowanym przez Ksenię Kakareko (*Status prawny kolekcji w systemie prawnym Białorusi*), w którym jednakową ochroną objęto dobra kultury materialne oraz niematerialne. Współcześnie zasadą jest materialność przedmiotu ochrony i pozostawienie regulacji zabytków niematerialnych prawu międzynarodowemu. Natomiast porównując ustawę polską i białoruską należy zauważyć, że uprzywilejowana pozycja kolekcjonera jest zbliżona do tej zawartej w ustawie o ochronie dóbr kultury z 1962 roku⁹. Rozwiązanie to, pomimo licznych głosów aprobujących podczas prac w Komisji Kultury i Środków Przekazu, nie zostało niestety przeniesione do ustawy obowiązującej¹⁰.

Podsumowując, książka jest opracowaniem bardzo cennym, wzbogacającym dorobek polskiej nauki prawa ochrony zabytków. Ukazuje zabytek jako szczególny przedmiot – ze względu na inkorporowane wartości – regulacji wielu dziedzin prawa. Krótkie formy wypowiedzi, chociaż nie zawsze wyczerpują całą problematykę, stanowią moim zdaniem doskonałą zachętę do pogłębienia badań nad pewnymi zagadnieniami i potwierdzają jak wiele tematów czeka jeszcze na podjęcie. Na uwagę zasługuje fakt, iż autorzy mają zamiar wracać do problematyki prawnej ochrony zabytków na kolejnych sympozjach naukowych. W moim przekonaniu lektura prezentowanej pracy sprawia, że czytelnik z chęcią zapozna się z następnymi materiałami przygotowanymi w tym gronie naukowców.

ALICJA JAGIELSKA-BURDUK (Bydgoszcz)

Grzegorz Kucharczyk, *Mała historia polskiej myśli politycznej*, Klub Książki Katolickiej, Dębogóra 2007, ss. 476; idem, *Polska myśl polityczna po roku 1939*, Wydawnictwo Dębogóra, Dębogóra 2009, ss. 304; idem, *Chrześcijańsko-narodowi. Szkice z historii idei*, Wydawnictwo Dębogóra, Dębogóra 2009, ss. 240

W ubiegłych latach na krajowym rynku wydawniczym ukazały się trzy prace Grzegorza Kucharczyka (kierownika Pracowni Historii Niemiec i Stosunków Polsko-Niemieckich IH PAN w Poznaniu), mające stanowić ambitną próbę syntetycznego ujęcia dziejów polskiej myśli politycznej, ze szczególnym uwzględnieniem okresu powojennego. Pomimo istnienia wielu opracowań w tym zakresie, publikacje Kucharczyka wnoszą niewątpliwie nową jakość w badaniach nad myślą polityczną kreowaną na przestrzeni wieków przez wielkich filozofów, działaczy społecznych, pisarzy i publicystów.

⁸ Konwencja o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 17 października 2003 r., tłumaczenie na język polski H. Schreiber, w: *Prawna ochrona dziedzictwa kulturowego*, t. III, s. 131-132.

⁹ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, tekst jedn.: Dz.U. 1999, Nr 98, poz. 1150 z późn. zm.

¹⁰ Posiedzenie Komisji z dnia 25 września 2002 r. dyskusja z udziałem zainteresowanych środowisk nad rządowym projektem ustawy o zabytkach (druk nr 624) oraz poselskim projektem ustawy o ochronie dziedzictwa narodowego (druk nr 537), „Biuletyn Komisji Sejmowych” nr 1014/IV, Komisja Kultury i Środków Przekazu, nr 53.

W *Małej historii polskiej myśli politycznej* autor zaprezentował główne nurty rozwojowe rodzimych doktryn polityczno-ustrojowych – od ich powstania w epoce średniowiecza do czasów najnowszych. Kucharczyk zdefiniował przy tym szeroko rozumianą myśl polityczną jako refleksję nad różnymi kwestiami dotyczącymi narodu i państwa polskiego oraz refleksję nad samą istotą polityki i cywilizacji. Źródeł do zrekonstruowania tak ujętej historii idei szukał w licznych traktatach politycznych, publicystyce, dziełach literackich i filozoficznych. W pracy przyjęto układ chronologiczno-problemowy, umożliwiający ukazanie zarówno zmian, jak i głównych tendencji rozwojowych w historii polskiej myśli politycznej oraz jej związków z europejską i chrześcijańską tradycją intelektualną. Ze względu na syntetyczny i popularyzatorski charakter pracy autor zrezygnował z aparatu naukowego (przypisów), zamieszczając jedynie wykaz podstawowej literatury przedmiotu.

Grzegorz Kucharczyk rozpoczął prezentację polskiej myśli politycznej od średniowiecznych dyskusji o państwie i istocie władzy oraz nauki o prawie narodów i prawie wojny Stanisława ze Skarbimierza i Pawła Włodkowica. Omówił szczegółowo idee demokracji szlacheckiej, wieku XVII i czasów saskich, analizując następnie liczne oświeceniowe projekty reformatorskie z okresu stanisławowskiego (1764-1795). Zasadnicza część pracy skupia się na myśli politycznej XIX wieku, w ramach której autor ukazał wnikliwie idee polskiego mesjanizmu narodowego (powiązane tak silnie z literaturą romantyczną), zachowawczą myśl konserwatywną, polityczne spory Wielkiej Emigracji, dorobek intelektualny galicyjskich stańczyków oraz proces narodzin lewicowej, liberalnej, socjalistycznej i narodowej myśli politycznej. Kucharczyk wskazał umiejętnie na ścisłe powiązanie ówczesnych dyskusji ideowych z ogólnoeuropejskimi nurtami filozoficznymi i doktrynami polityczno-ustrojowymi, jak również na ich duży wpływ na ukształtowanie polskiej sceny politycznej po 1918 roku.

Myśl polityczną Polski międzywojennej zaprezentował autor między innymi przez pryzmat sporów socjalistów i komunistów oraz przedstawicieli sanacji i endecji. Interesujące fragmenty pracy poświęcił też ówczesnej myśli katolickiej, konserwatywnej oraz ogólnym rozważaniom o cywilizacjach (m.in. Mariana Zdziechowskiego, Floriana Znanickiego i Feliksa Konecznego).

Szczególnie interesująca wydaje się część syntezy poświęcona powojennym sporom politycznym, toczonym zarówno w kraju, jak i na emigracji. Kucharczyk omówił umiejętnie ewolucję myśli lewicowej – od komunistycznej ortodoksji poprzez idee „socjalizmu humanistycznego” i rewizjonizmu, na poparcie dla opozycji demokratycznej kończąc. Spory lewicowe zaprezentował przy tym na tle powojennej myśli katolickiej i ideowych nurtów prawicowej opozycji niepodległościowej.

Autor zarysował ponadto główne dyskusje ideologiczne toczone po 1989 roku wśród publicystów lewicowych (o rodowodzie partyjnym i solidarnościowym), konserwatywnych i katolickich oraz liberalnych, skupionych między innymi wokół środowiska „Gazety Wyborczej”.

W ocenie Kucharczyka, pomimo wielkiej różnorodności polskiej myśli politycznej, jej główną inspiracją pozostawała przez wieki generalnie tradycja chrześcijańska oraz wyraźna orientacja okcydentalistyczna. Podkreślił on również, że na skutek powojennego zamrożenia pluralizmu światopoglądowego w kraju, dopiero w ostatnich 20 latach nastąpił całkowicie nieskrępowany rozwój polskiej myśli politycznej, nawiązującej częściowo do niektórych przedwojennych i emigracyjnych nurtów ideowych.

Zwizjęle opracowanie Kucharczyka może spełnić zadanie bardzo przydatnego podręcznika pomocniczego dla studentów nauk politycznych, historycznych, administracyjnych i prawnych (ze względu na szerokie zaprezentowanie szeregu historycznych doktryn ustrojowych).

Drugą z omawianych prac poświęcił Kucharczyk zanalizowaniu polskiej myśli politycznej po 1939 roku, z pominięciem doktryny komunistycznej, traktowanej wyłącznie jako „przymusowe” odbicie ewolucji światowego ruchu komunistycznego. Głównym zamierzeniem pracy była próba ukazania różnorodnych wysiłków podejmowanych do 1989 roku w kraju i na

emigracji w celu uchronienia i odrodzenia polskiej niezależnej refleksji nad polityką. Ze względu na sytuację geopolityczną Polski skupiała się ona przede wszystkim na tematyce odzyskania przez nią niepodległości ustrojowo-prawnej i zachowania suwerenności duchowej. Do najciekawszych fragmentów należy zaliczyć analizę ewolucji myśli lewicowej i sporów politycznych w obrębie demokratycznej opozycji antysystemowej oraz myśli politycznej „Solidarności” z okresu 1980-1981.

Kucharczyk rozszerzył też w swojej pracy (w stosunku do książki z 2007 r.) rozważania dotyczące głównych sporów ideowych w III Rzeczypospolitej, związanych między innymi z prozachodnimi projektami modernizacyjnymi i integracją europejską oraz nowoczesnym rozumieniem lewicowości, liberalizmu, konserwatyzmu i nacjonalizmu.

Omawiana publikacja nie miała ambicji wyczerpującego potraktowania zagadnienia polskiej powojennej myśli politycznej, które wymaga niewątpliwie odrębnej syntezy, być może o charakterze pracy zespołowej. Może ona jednak z powodzeniem – tak jak wyżej omawiana publikacja – wypełnić rolę podręcznika akademickiego oraz być bazą wyjściową do dalszych szczegółowych badań historycznych czy też analiz politologicznych.

Ostatnia prezentowana praca Kucharczyka ma niejako charakter uzupełniający, gdyż dotyczy wyłącznie problematyki polskiej myśli chrześcijańsko-narodowej, związanej z romantycznym mesjanizmem, narodową demokracją, emigracyjnym Stronnictwem Narodowym, dorobkiem powojennego „Tygodnika Warszawskiego” i opozycyjnym Ruchem Młodej Polski. Eseje Kucharczyka ukazują związki polskiej myśli narodowej z dziedzictwem romantyzmu, lecz również analizują jej istotny wpływ na kształtowanie się określonych postaw ideowych kolejnych pokoleń „niepokornych” – od przełomu XIX i XX wieku do okresu Polski powojennej. Szczególnie cenne wydają się rozważania o krytycznej recepcji tradycji endeckiej w środowiskach opozycji demokratycznej lat 70. ubiegłego wieku.

Publikacje Grzegorza Kucharczyka stanowić powinny niezwykle interesującą propozycję, zarówno dla studentów i badaczy akademickich (historyków, politologów, filozofów polityki), jak i dla wszystkich osób interesujących się współczesnymi polskimi sporami ideowymi. Szkoda zatem, że do tej pory nie zostały one praktycznie zauważone w piśmiennictwie naukowym czy bieżącej publicystyce, gdyż ze względu na dużą rozpiętość poruszanej tematyki i bardzo różnorodną bazę źródłową mogłyby zainicjować wiele ciekawych polemik interpretacyjnych.

MIKOŁAJ TYRCHAN (Poznań)